

Raport z Papui Zachodniej 2023 – 4

9 września 2023

Ostatnia część przeglądu wiadomości dotyczący wydarzeń w Papui Zachodniej w okresie między styczniem a lipcem 2023 roku. W części czwartej skupiamy się na kwestii łamania praw człowieka, więźniach politycznych i tych, którzy odeszli już na zawsze. Przypominamy, że [kwestii piątej rocznicy uwięzienia Jakóba Skrzypskiego w Indonezji, został poświęcony osobny materiał](#)

ZMARŁ GERADUS THOMMEY

17 marca 2023 roku w Hadze zmarł Gerardus Thommey (75 lata). Gerardus Thommey był znanym dowódcą, który kooperował w walce o niepodległość Papui Zachodniej wraz z Jakobem Praiem i Sethem Rumkoremem. Gerardus Thommey przez trzynaście lat służył jako regionalny dowódca Armii Narodowego Wyzwolenia Papui Zachodniej i Ruchu Wolnej Papui (OPM). Oddziały OPM były w tamtym czasie podzielone na dziewięć różnych dowództw regionalnych, a G. Thommey stanął na czele regionu piątego w Merauke, operującego przy granicy z Papuą-Nową Gwineą w południowo-wschodniej części Papui Zachodniej.

W 1985 roku został aresztowany przez wywiad Papui-Nowej Gwinei i był więziony przez kolejne osiem miesięcy, włącznie z zagrożeniem deportacji do Indonezji. Przebywając w więzieniu Gerardus Thommey przekazał dowództwo Bernhardowi Mawene.

Z pomocą ONZ następnie Gerardus Thommey trafił do Ghany jako uchodźca, gdzie spędził kolejne cztery lata, by ostatecznie osiąść w Holandii, która jest domem największej diaspory zachodniopapuaskiej w Europie. Gerardus Thommey zawsze twierdził, że nie może wrócić do Papui Zachodniej z pustymi rękami. Powracając do ojczyzny, uważał, iż musi przynieść swoim rodakom „wolność”. Pozostawał członkiem Free West Papua Campaign od 2004 roku. Był świadkiem inauguracji Zjednoczonego Ruchu Wyzwolenia Papui Zachodniej (ULMWP), Międzynarodowych Parlamentarzystów dla Papui Zachodniej (IPWP) oraz Międzynarodowych Prawników dla Papui Zachodniej (ILWP).

Markus Haluk, dyrektor wykonawczy Zjednoczonego Ruchu Wyzwolenia Papui Zachodniej (ULMWP) wyraził głęboki smutek z powodu śmierci Gerardusa Thommeya: „Pragnę złożyć kondolencje rodzinie w Holandii oraz w Papui Zachodniej z powodu Twojej śmierci. Nasze modlitwy towarzyszą ci w drodze do domu Twego ojca w niebie”. Haluk w rozmowie z „Tabloid Jubi” powiedział, że wraz z odejściem Thommeya Papuaszi „odczuli utratę jednego z filarów wspierających walkę Papuasów o niepodległość Papui

Zachodniej”.

ZMARŁ TOM BEANAL

Zmarł Tom Beanal – człowiek niezwykle zasłużony dla walki o prawa oraz przetrwanie i kontynuację tradycyjnej kultury papuaskich społeczności. Był założycielem LEMASA (Lembaga Musyawarah Adat Suku Amungme) – instytucji mającej za cel ocalenie kultury ludu Amungme, z którego się wywodził. Lud Amungme żyje na terenie Regencji Mimika, gdzie operuje największa na świecie kopalnia złota i trzecia co do wielkości kopalnia miedzi, [zarządzana przez amerykańskiego giganta przemysłu wydobywczego Freeport McMoran](#). Lud Amungme padł ofiarą przymusowych przesiedleń, wynikających z eksploatacji tych złóż, jak również niewolniczej pracy. Przymusowe przemieszczenia ludu Amungme implikowały również zniszczenia miejsc sakralnych, a także konflikty międzyplemienne wywołane rywalizacją o kurczące się zasoby naturalne. W obliczu tego tragicznego tła aktywność społeczna Toma Beanala zasługuje na szczególne uznanie.

Tom Beanal, można rzec, że kroczył drogą środka i przez długi czas jego podejście, koncyliacyjne, było przeciwieństwem wojowniczej drogi Kelly’ego Kawlika. W latach 1990. Tom Beanal stał się jednak bardzo niewygodny dla państwa indonezyjskiego

i Freeport McMoran, obok takich osób jak Yosepha Alomang, demaskując na forach międzynarodowych dewastujące świadectwo prac Freeport McMoran w Papui Zachodniej.

28 kwietnia 1997 roku Beanal wygłosił przemówienie na Uniwersytecie Loyola w Nowym Orleanie, w którym wypowiedział m.in. te strofy: „Nasza walka o ochronę środowiska naturalnego (grunty, lasy, rzeki, zwierzęta) i ludzi z Irian Jaya (Papui Zachodniej), przed Freeport, nie jest niczym przesadnym i romantycznym, lecz czymś ważnym dla Amungme i innych rdzennych mieszkańców. Kiedy mówimy, że środowisko jest naszą „matką”, mamy na myśli, że ludzie są integralną częścią środowiska i dlatego każdy z nas musi być odpowiedzialny i świadomy jego ograniczeń. Współcześni ludzie nie uznają szczególnych stosunków ludności tubylczej ze środowiskiem, ale dla rdzennych mieszkańców, ich związek z naturalnym otoczeniem uczy zasad ochrony środowiska w sposób zrównoważony. Dla rdzennych mieszkańców niszczenie środowiska naturalnego oznacza ubytek w życiu człowieka. Oczywistym jest, że Freeport, z powodu nieostrożnej eksploatacji środowiska od ponad 30 lat, zniszczył 30 tysięcy hektarów lasów tropikalnych, jak również rzeki Ajkwa i Kopi. Te szkody wpłynęły na środowisko życia tysięcy mieszkańców, lecz przede wszystkim na Kamoro i Amungme, którzy dzięki tym zasobom czerpią naturalną żywność, wodę i inne podstawowe potrzeby, opierają na nich swoje życie i praktyki kulturowe. Freeport nie jest szczery i nie chce uznać tych problemów”.

W okresie Papuaskiej Wiosny, Tom Beanal stał się czołowym przedstawicielem papuaskiego ruchu niepodległościowego, rywalizującym o laur przywódca z Theysem Eluayem. Ostatecznie Theys Eluay został przewodniczącym Prezydium Rady Papui (PDP), a Tom Beanal wiceprzewodniczącym PDP. W 1999 roku Tom Beanal był członkiem „Zespołu Stu”, który w Dżakarcie zaszokował ówczesnego prezydenta Jusufa Habibiego żądaniem niepodległości.

Wraz ze stłamszeniem ruchu niepodległościowego i zabójstwem

przez indonezyjskie siły bezpieczeństwa Theysa Eluaya, osłabła również pozycja Toma Beanala na papuaskiej scenie politycznej. Tom Beanal skupił się na uzyskaniu rekompensat ze strony Freeport McMoran.

LUKAS ENEMBE, GUBERNATOR PROWINCJI PAPUA, ARESZTOWANY I WYWIEZIONY DO STOLICY INDONEZJI

We wtorek 10 stycznia 2023 roku w regionie Kotaraja (Dystrykt Abepura) o godzinie 11:00 czasu lokalnego (w lokalnej jadalni) nastąpiło aresztowanie Lukasa Enembe, gubernatora prowincji Papua. Został on przetransportowany do posterunku Mako Brimob Kotaraja w asyście funkcjonariuszy BRIMOB.

Do aresztowania odniósł się Sebby Sambom, rzecznik Armii Narodowego Wyzwolenia Papui Zachodniej (TPN-PB). Stwierdził on, że Lukas Enembe jakkolwiek sprawuje swój urząd z ramienia władz centralnych w Dżakarcie, to stał się nie wygodny, ponieważ wielokrotnie ujmował się za swoim uciśnionym ludem. W związku z tym Dżakarta pragnie go przywołać do porządku. Takie aresztowanie to według Samboma standard, nic zaskakującego, więc i opór organizacji niepodległościowych, takich jak TPN-PB będzie kontynuowany.

Z kolei Victor Makbon, dowódca policji w Jayapurze mówi, że sytuacja jest stale monitorowana, stabilna, chociaż obserwowano przemieszczenia się grup Papuasów wzburzonych faktem tego aresztowania. Pomimo zgromadzenia się licznych zwolenników gubernatora Enembe' przed posterunkiem Mako BRIMOB nikt nie został ranny. Makbon stwierdza, że zgodnie z prawem sympatycy Gubernatora mogą apelować o jego zwolnienie, ale wszystko musi odbyć się zgodnie z literą prawa, ponadto apeluje do nich, aby respektowali procedury prawne Republiki Indonezji oraz nie ulegali fałszywym pogłoskom (berita hoax).

[Lukas Enembe jest oskarżony ze strony organu znanego jako KPK \(Komisi Pemberantasan Korupsi – Komisja ds. Zwalczania Korupcji\)](#). Bezpośrednio z posterunku Mako Brimob Kotaraja został przetransportowany drogą lotniczą do Dżakarty, gdzie stanie przed sądem Zjednoczonej Republiki Indonezji. Sprawował on swój urząd jako Gubernator Prowincji Papua w latach 2013-2018, oraz w okresie 2018-2023. Z pewnością jego losy odbijają się szerokim echem w całej Papui Zachodniej, wpływając silnie na rozwój wydarzeń społecznych i politycznych. Z informacji dobiegających z Dżakarty wynika, że stan zdrowia Lukasa Enembe, i tak borykającego się z licznymi chorobami, pogorszył się. Zmuszony w celi do spania na cienkim materacu, skarży się na ból pleców.

SPRAWA VICTORA YEIMO. ROZWÓJ SYTUACJI W PIERWSZEJ POŁOWIE 2023 ROKU

W dniu 17 stycznia 2023 roku w gmachu Sądu Państwowego w Jayapurze (Pengadilan Negeri Jayapura) odbyło się posiedzenie w sprawie Victora Yeimo, rzecznika Międzynarodowego Komitetu Narodowego Papui Zachodniej. Indonezyjskie prawodawstwo traktuje wszelkie akty separatystyczne, jako formy napaści i pogwałcenia Indonezyjskiego Państwa i jego Konstytucji (UUD 1945) i obejmuje je zbiorczym terminem „Makar”. Przed gmachem Sądu (Gedung Pengadilan Negeri Jayapura) zgromadzili się protestujący demonstranci, zmobilizowani przez Komitet Narodowy Papui Zachodniej. Na trzymanyh przez nich transparentach i plakatach widniały napisy: „Bezwarunkowo uwolnić Victora Yeimo”! Ones Suhuniap, rzecznik Komitetu Narodowego Papui Zachodniej (KNPB) na poziomie narodowym mówi o Victorze Yeimo, jako o ofierze indonezyjskiego rasizmu, bowiem od lat 1960. Indonezyjczycy uznają Papuasów za ludzi drugiej kategorii. „Przypadki stosowania rasistowskich obelg w stosunku do Papuasów nie wydarzają się wyłącznie w Surabaja,

ale wszędzie, gdzie pojawia się studencka młodzież papuaska (Mahasiswa Papua). Antyrasistowskie protesty w Surabaya w 2019 roku wybuchły jako akumulacja tego rodzaju zjawisk, doświadczanych we wszelkich zakątkach Indonezji” – powiedział Ones Suhuniap w wywiadzie udzielonym redakcji Tabloid Jubi (wtorek 17.01.2023). Toczące się przeciwko Victorowi Yeimo postępowanie karne opatrzone jest numerem 367/Pid.Sus /2021/PN Jap 12.08.2021. Kolegium Sędziowskiemu przewodniczy Sędzia Martinus SH MH, razem z Andim Asmurfem SH oraz Linn Carol Hamadi SH. Skład Kolegium Sędziowskiego w tej sprawie był zmieniany).

W dniu 21 lutego 2021 roku prokurator (Jaksa Penuntut Umum) oskarżył Victora Yeimo o zainicjowanie sierpniowych demonstracji studentów papuaskich w Surabaya i Jayapurze (29 sierpień 2019 r.). Oskarżonemu postawiono zarzuty z kilku artykułów Indonezyjskiego Kodeksu Karnego (Kitab Undanguan Hukum Penjara – KUHP). Był to Artykuł 106 – Pasal 106 KUHP jo. (odnoszący się do wersetu 1 Artykułu 55) Pasal 55 ayat ke 1 KUHP. Artykuły te dotyczą poddania kraju (lub jego części wrogowi). Kolejny Artykuł Kodeksu Karnego, przedstawiony Yeimo to Pasal 110 ayat (1) KUHP, który mówi niejako o organizowaniu spisku, którego celem jest zamach na Indonezyjskie Państwo i Konstytucję, oraz Pasal 110 ayat 2 ke 1 KUHP (z kolei te wersety artykułu 110 mówią o próbie organizowania masowego

ruchu motywowanego separatyzmem). Ponadto Prokurator przedstawił Victorowi Yeimo kolejny artykuł – Pasal 160 KUHP jo. Pasal 55 ayat (1) ke 1 KUHP, dotyczący ekspresji słownej lub pisemnej podżegającej do obchodzenia prawa, wypaczania jego litery, przemocy wobec władzy, tudzież nieposłuszeństwa wobec zarządzeń władz. Rzecznik Narodowy KNPB, Ones Suhuniap stwierdza, że kryminalizacja Victora Yeimo czyni z niego kolejną ofiarę rasistowskich prześladowań. Jako przedstawiciel pogardzanego i uciśnionego narodu, który ma jednak swoją godność i w imię tej godności wydobywa z siebie głos, jest on częścią tego wszystkiego, co związane ze studenckimi wystąpieniami w Surabaja z 2019 roku. Według Suhuniapa Victor Yeimo nie jest odpowiedzialny za te wydarzenia, ponieważ one zainicjowane zostały spontanicznie przez społeczeństwo zachodniopapuaskie. Dlatego też kryminalizacja Victora Yeimo jest kolejną próbą upodlenia narodu Papui Zachodniej, walczącego o niepodległość. Dowodem tego może być fakt, że wszyscy funkcjonariusze indonezyjskiej armii i policji (TNI/Polri) zaangażowani w brutalne tłumienie antyrasistowskich wystąpień studenckich, do tej pory nie zostali osądzeni. „Victor Yeimo to aktywista proniepodległościowy, w związku z tym postępowanie karne, jakie jest przeciwko niemu prowadzone, jest motywowane politycznie. To bezpośrednia konsekwencja tego faktu” – puentuje Ones Suhuniap. Do tej pory również apele Emanuela Gobaya (świadczącego oskarżonemu pomoc prawną) do Prokuratora o rozpatrzenie wyjątkowych aspektów tej sprawy nie doczekały się odpowiedzi. Posiedzenie Sądu Krajowego w Jayapurze rozpoczęło się o godzinie 13.00 czasu lokalnego.

W dniu 1 kwietnia 2023 roku działacze KNPB zorganizowali protest, w celu zwrócenia uwagi na sytuację Victora Yeimo. Jak donosi Rzecznik KNPB na poziomie krajowym, Ones Nesta Suhuniap, przynajmniej 20 osób aresztowano w regionie Kamkey w Abepurze. Byli to Hiyong Suhuniap, Ropi Esema, Nonce Sabu, Hason Bay, Lius Bay, Arki Enggalim, Amon Heluka, Wolex Heselo, Yali Sabu, Narius Yahuli, Boyam Heselo, Esano Giban, Asak

Giban, Elly Hiluka, Gule Kalolik, Budi Hiluka, Amos Musi, Armes Heluka, oraz Erem Pagawak. Protestujący Papuasi posiadali transparenty wzywające do ogłoszenia publicznej dyskusji na temat kryminalizacji Victora Yeimo. Transparenty te zostały zabrane przez policję. Demonstrantów namawiano, do rozejścia się, a jako że tego nie uczynili, dokonano zatrzymań. Seopermanto, dowódca policji w Abepurze, poinformował o szybkim wypuszczeniu tych osób. Ones Nesta Suhuniap informuje również o zatrzymaniu 17 osób w Doyo Baru w Sentani. Byli to: Huber Bagau, Nando Passe, Benny Esema, Ovvi Ecko, Milex Itlay, Miakel Siep, Omes Esma, James, Agus Passe, Dertius Tangket, Elison Pahabol, Kurus Tua Fella, Yosua Keroman, Bartol Itlay oraz Sadrecks Logowan. Fredericus Maclarimboem, dowódca policji z Doyo Baru w Sentani stwierdził, że po przesłuchaniu i zebraniu zeznań wszystkie osoby zostaną uwolnione.

5 maja 2023 roku Kolegium Sędziowskie Sądu Państwowego w Jayapurze (Pengadilan Negeri Jayapura) wydało wyrok w sprawie Victora Yeimo, oskarżanego o podżeganie młodzieży papuaskiej do antyrasistowskich wystąpień w sierpniu 2019 w Surabaya i Jayapurze. Sędziowie skazali Victora Yeimo na 8 miesięcy pozbawienia wolności. Jest to wyrok o wiele niższy niż ten jakiego domagał się prokurator (Jaksa Penuntut Umum), bowiem ten chciał dla oskarżonego 3 lat pozbawienia wolności. Wyrok wzbudził duże kontrowersje. Latifah Anum Siregar, która była w zespole prawnym świadczącym pomoc Yeimo twierdzi, że międzynarodowy rzecznik KNPB został najwyraźniej skazany na podstawie przepisu prawnego uchylonego przez Trybunał Konstytucyjny Indonezji. „Panel sędziów Sądu Rejonowego w Jayapurze uznał Viktora Yeimo winnego naruszenia artykułu 155 paragrafu (1) Kodeksu karnego. [Zrobili to] pomimo tego, że artykuł 155 Kodeksu karnego został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za nie mający już mocy wiążącej” – zauważyła adwokat związana z Sojuszem na rzecz Demokracji w Papui (ALDP). Usman Hamid, dyrektor wykonawczy Amnesty International Indonesia komentując wyrok skazujący Victora

Yeimo powiedział: „Chociaż szanujemy fakt, że zespół sędziów Sądu Rejonowego w Jayapurze, wydał łagodniejszy wyrok, niż żądał prokurator, to uważamy, iż wyrok skazujący świadczy o zaniedbaniu ze strony państwa indonezyjskiego w kwestii poszanowania praw człowieka. Musimy zrezygnować z używania artykułów o zdradzie i zniewadze w kodeksie karnym, tylko po to aby karać pokojowych działaczy protestujących w Papui, Molukach oraz w innych miejscach”.

W dniu 5 czerwca 2023 roku członkowie Papuaskiego Frontu Ludowego przeciwko Rasizmowi (RPMR – Rakyat Papua Melawan Rasisme) zorganizowali akcję na rzecz wolności słowa na dziedzińcu hostelu w mieście Jayapura. W akcji wzięli udział członkowie różnych organizacji ludowych, studenckich i mieszkańcy Jayapury. W trakcie wystąpień mówcy apelowali o natychmiastowe uwolnienie Victora Yeimo. Wene Kilungga, jeden z organizatorów wydarzenia, powiedział, że Victor Yeimo jest ofiarą rasizmu, uznanym za przestępcę przez państwo w celu uciszenia i ograniczenia wypowiedzi politycznych, które rzekomo gwarantowane są przez prawo w Indonezji.

DYSKUSJA O BEZPRZEDMIOTOWOŚCI TZW. ZARZUTU „MAKAR”

Toczące się postępowanie sądowe wobec Victora Yeimo wywołuje nieustające kontrowersje, których tłem jest dyskryminacja, skierowana wobec Papuasów, domagających się niepodległości. Z tego powodu redakcja Tabloid Jubi zorganizowała debatę na ten temat. Moderatorką dyskusji była Yokbet Felle, a udział w niej wzięli Benny Giay, zwierzchnik Kościoła KINGMI, prawniczka Anum Latifah Siregar, niezwykle zasłużona dla walki o prawa człowieka i sprawiedliwość społeczną w Papui Zachodniej, która świadczyła pomoc prawną obywatelowi Polski, Jakóbowi Skrzypskiemu, skazanemu na 7 lat więzienia, a także Emanuel Gobay. Emanuel Gobay to prawnik, reprezentujący interesy Victora Yeimo, oskarżonego o zainicjowanie antyrasistowskich

wystąpienie młodzieży w Surabaja w sierpniu 2019 roku.

E. Gobay podkreśla niezwykle paradoks i zamęt pojęciowy, w wyniku którego oskarżenie o walkę z indonezyjskim rasizmem, staje się tożsame z tzw. „Pasal Makar”, artykułem, zgodnie z którym każdy akt dążenia do niepodległości jest traktowany, jako napaść na Indonezyjską Konstytucję (Undang-Undang 1945), państwo (negara) i porządek prawny (tata hukum). Reasumując: tłumienie prawa do samostanowienia Zachodnich Papuasów, jest ściśle powiązane, czy wręcz stanowi podstawę systemowego rasizmu Republiki Indonezji, skierowanego przeciwko rdzennym mieszkańcom Nowej Gwinei.

WOLNOŚĆ SŁOWA I ZGROMADZEŃ W PAPII ZACHODNIEJ

Ian Moore, członek organizacji TAPOL poinformował, że w 2022 roku odnotowano w Papui Zachodniej 21 przypadków przymusowego rozwiązania demonstracji. Ten instrument nacisku, stosowany przez indonezyjskie siły bezpieczeństwa wobec papuaskich aktywistów, jest formą naruszenia wolności słowa i wolności zgromadzeń. Większość incydentów zgłoszonych przez Moore'a miało miejsce w Jayapurze (prowincja Papua); w Sorong (prowincja Południowo-Zachodnia), a także w prowincji Papua Środkowa”. Dane zostały zaprezentowane podczas internetowej dyskusji „Kondisi dan Tren Kebebasan Berekspresi, Berkumpul, dan Hak Digital di West Papua”, zorganizowanej przez SAFEnet i TAPOL.

W rozpraszaniu demonstracji brali udział funkcjonariusze z różnych grup zadaniowych, począwszy od jednostek standardowych policji, przez oddziały specjalne takie jak Nemangkawi, po mobilne brygady policji (Brimob), jak również policyjne agencje wywiadowcze. Wśród organizacji i grup politycznych, które były represjonowane w ten sposób, Ian Moore wymienił m.in. Petycję Ludu Papui (PRP); Komitet Narodowy Papui Zachodniej (KNPB), Sojusz Studentów Papuaskich (AMP),

Zjednoczony Ruch Wyzwolenia Papui Zachodniej (ULMWP) i innych.

Made Supriatma, badacz z Yusof Ishak Institute (ISEAS) komentując stosowaną strategię, stwierdził, że państwo zawsze wysyła wojsko, aby zajmowało się pokojowymi protestami lub demonstracjami organizowanymi przez Papuasów. Resorty siłowe reagują na te protesty bardzo ostro, co jest jego zdaniem, formą celowej represji wobec Papuasów ze strony państwa. Zdaniem Supriatmy stosowane podejście jest przeciw skuteczne, gdyż protesty są dowodem wzrostu nacjonalizmu, zwłaszcza wśród młodych Papuasów. „Papua ma bardzo silny ruch. Młodzi Papuasi, pragną wyrazić swój głos, chcą protestować, mimo że nadal znajdują się pod represjami wojskowymi” – ocenił badacz, rekomendując rządowi Indonezji porzucenie stosowanego modelu reakcji i przystąpienie do dyskusji lub dialogu, w ramach którego wysłucha on życzeń narodu papuaskiego.

Podobne stanowisko zajęła uczestnicząca w dyskusji Esther Haluk, papuaska działaczka na rzecz praw człowieka, twierdząc, że sytuacja w zakresie wolności słowa w Papui pogorszyła się od 2019 roku. Tendencja spadkowa w tym zakresie rozpoczęła się według Esther, po tym jak Papuasi zorganizowali masowe demonstracje przeciwko rasizmowi, po brutalnym potraktowaniu przez indonezyjskie służby studentów papuaskich w Surabaja. W odpowiedzi na papuaskie protesty służby odpowiedziały aresztowaniem i więzieniami. W opinii prelegentki wyciszenie przestrzeni wypowiedzi wobec Papuasów, którzy chcą publicznie wyrażać własne opinie, świadczy o strachu indonezyjskiego państwa, wobec tego co naprawdę dzieje się w Papui.

W maju 2022 roku Esther Haluk została aresztowana za udział w pokojowej demonstracji. Po przewiezieniu na posterunek policji pytano ją o wpisy w mediach społecznościowych niezwiązane z protestem. Kobieta pozycjonuje się jako przeciwniczka podziału Papui Zachodniej na mniejsze prowincje i regencje w ramach państwa indonezyjskiego. „Nie akceptujemy polityki

realizowanej w Papui, gdyż nie służy ona życiu narodu papuaskiego. Widzimy szkody ekologiczne, które mogą zagrozić naszemu życiu. Istnieje kwestia zawłaszczania ziemi. Nie ma przestrzeni na wyrażanie sprzeciwu wobec rządu, dochodzi do militaryzacji terytorium poprzez masowe rozmieszczanie nowych jednostek wojska, które ma nas ograniczać i aresztować". Esther Haluk jest przekonana, że sposób, w jaki Indonezja traktuje Papuasów, pokazuje, że rdzenni mieszkańcy Nowej Gwinei nie są uważani za część Unitarnego Państwa Republiki Indonezji.

LP3BH KWESTIONUJE ZAANGAŻOWANIE INDONEZYJSKIEGO PAŃSTWA W SPRAWĘ KRWAWEGO WASIOR

Yan Christian Warinussy, dyrektor wykonawczy Instytutu Badań, Oceny i Rozwoju Pomocy Prawnej w Manokwari (LP3BH) w Manokwari, zakwestionował realność zaangażowania Republiki Indonezji pod przywództwem Joko Widodo w zbadanie poważnych zarzutów dotyczących naruszeń praw człowieka (HAM) formułowanych pod adresem indonezyjskich sił bezpieczeństwa i ich zaangażowania w wydarzenia znane jako Wasior' 2001 lub Krwawe Wasior.

LP3BH Manokwari jako organizacja społeczeństwa obywatelskiego towarzyszy ofiarom sprawy w Wasior od 2001 roku. Joko Widodo do tej pory zdobył się na wyznanie, że w tym wieku doszło w Indonezji do około 12 przypadków naruszeń praw człowieka, wymieniając wśród nich Wasior. „Z czystym umysłem i szczerym sercem, jako głowa państwa Republiki Indonezji przyznaję, że w różnych incydentach doszło do rażących naruszeń praw człowieka i głęboko ubolewam z powodu wystąpienia poważnych naruszeń praw człowieka” – to słowa prezydenta Indonezji wygłoszone 11 stycznia 2023 roku w Pałacu Państwowym w Dżakarcie.

„Z czystym umysłem i szczerym sercem jako głowa państwa

Republiki Indonezji przyznają, że w różnych incydentach dochodziło do rażących naruszeń praw człowieka i głęboko ubolewam z powodu wystąpienia poważnych naruszeń praw człowieka” – powiedział Jokowi po otrzymaniu raport zespołu PPHAM w Pałacu Stanowym w Dżakarcie w środę (11.1.2023).

Krajowa Komisja Praw Człowieka (Komnas Ham), organ działający w ramach państwa indonezyjskiego (dekret prezydencki nr 50 z 1993 roku), według Warinussy’ego, podjęła wszystkie kroki prawne zgodne z mandatem ustawy nr 39 z 1999 roku, dotyczącej praw człowieka oraz ustawy nr 26 z 2000 roku w sprawie Trybunału Praw Człowieka. „Wszystkie wyniki śledztwa w sprawie incydentu w Wasior z 2001 roku zostały przekazane Prokuratorowi Generalnemu Republiki Indonezji jako instytucji państwowej posiadającej uprawnienia dochodzeniowe na podstawie ustawy nr 26 z 2000 roku” – stwierdził Warinussy, zauważając, że Joko Widodo posiada wszelkie kompetencje, by w 22 rocznicę wydarzeń w Wasior (13.06.2023), nakazać Prokuratorowi Generalnemu Indonezji wszczęcie sprawy i zbadanie „Krwawego Wasior” w Trybunale Praw Człowieka. Mimo że od tamtego czasu minęło blisko ćwierć wieku, nic takiego jednak się do tej pory nie wydarzyło.

Masakra w Wasior stanowi jeden z najbardziej dramatycznych wydarzeń, jakie dotknęły Zachodnich Papuasów u schyłku Papuaskiej Wiosny. Miała ona miejsce od marca do października 2001 roku w obszarze położonym w pobliżu Zatoki Wondama. Masakra w Wasior została opisana między innymi przez Sabine Kuegler w książce „Zew dżungli”. Eskalacja indonezyjskiej przemocy, tortur i zabójstw rdzennej ludności nastąpiła po 12 czerwca 2001 roku, kiedy trzech papuaskich bojowników zabiło 6 policjantów oraz 1 pracownika cywilnego, oraz dokonało dużego rabunku broni i amunicji. Inne źródła poszukują przyczyn masakry w Wasior w konflikcie terytorialnym. Jego tłem było rabunkowa wycinka miejscowych lasów, na której bogacili się indonezyjscy żołnierze. Kiedy rdzenni mieszkańcy postanowili stawić opór, indonezyjskie Brygady Mobilnej Policji (BRIMOB) w

odwecie dopuściły się aktów brutalnej przemocy na cywilnej ludności. W 22. rocznicę tych tragicznych wydarzeń w Papui Zachodniej miało miejsce wiele wydarzeń publicznych, w trakcie których spotkały się rodziny i przyjaciele ofiar tych masakr.

ARESztOWANIA ZA DYSTRYBUCJĘ ULOTEK DOTYCZĄCYCH WOLNOŚCI SŁOWA

Wielu działaczy Komitetu Narodowego Papui Zachodniej (KNPB) z regionu Sentani i Numbay, zostało aresztowanych przez indonezyjską policję kolonialną podczas dystrybucji ulotek dotyczących wolności słowa (10 kwietnia 2023). Indonezyjskie służby tłumią aktywność rdzennych Papuasów, próbując wyciszyć nadużycia, za jakie odpowiedzialne jest indonezyjskie państwo w Papui Zachodniej.

W Sentani dwukrotnie doszło do aresztowania. Za pierwszym razem aresztowano 17 osób, a za drugim 8 osób. W regionie Kamkey aresztowano łącznie 20 osób. Zatrzymania przed sygnalizacją świetlną w Waena objęły 4 osoby. Tymczasem w regionie Expo Waena aresztowano 31 osób. W sumie podczas akcji ulotkowych zatrzymano 80 osób.

INDONEZYJSKA ARMIA OKALECZYŁA I ZABIŁA KOBIETĘ W PAMEBUT. OSIEM INNYCH OSÓB RANNYCH

Neison Telenggen, koordynator młodzieżowego ruchu przy protestanckim Kościele KINGMI, poinformował, że podczas pościgu za Armią Narodowego Wyzwolenia Papui Zachodniej (TPN/PB), indonezyjska armia (TNI) zastrzeliła i okaleczyła 35-letnią kobietę Tarinę Murib. Do wydarzenia doszło we wiosce Pamebut (dystrykt Yugumuak, regencja Puncak, prowincja Papua Środkowa). Ponadto ośmiu innych cywilów zostało rannych podczas próby ucieczki przed strzelaniną, jaka wywiązała się w

tym samym czasie tj. w dniu 3 marca 2023 roku.

Podczas korespondencji z magazynem Tabloid Jubi, Neison Telengen twierdził, że mama Tarina zaginęła podczas tego samego incydentu. Wówczas lokalni mieszkańcy rozpoczęli poszukiwania członkini społeczności. Jej ciało odnaleziono w sobotę 4 marca 2023 roku. Ciało Tariny Murib było zupełnie nagie i pozbawione głowy. Kobieta została poddana dekapitacji, odciętej części ciała nie ujawniono w miejscu zdarzenia. Indonezyjskie siły bezpieczeństwa nakazały lokalnemu księdzu spalenie zwłok okaleczonej kobiety.

Po walkach toczonych na początku marca 2023 roku, w dystryktach Yugumowak i Mageabume w prowincji Puncak, między indonezyjską armią a TPN-PB, setki osób uciekło na teren sąsiedniego dystryktu Sinak. Jak stwierdził inny działacz młodzieżowy, Denius Tabuni, przesiedlenie mieszkańców na teren Sinak wygenerowało pilne zapotrzebowanie na pomoc humanitarną w postaci żywności, odzieży i namiotów.

Z niezadowoleniem na pojawienie się tych informacji w przestrzeni publicznej zareagował Kav Herman Taryaman, szef biura informacyjnego Dowództwa Wojskowego XVII (Cenderawasih) (Kodam XVII). Doniesienia z Pamebut nazwał on kłamliwymi informacjami (berita hoax), rozprzestrzeganymi przez

kryminalne, terrorystyczne grupy zbrojne (Kriminal Kelompok Teroris), pragnące zdyskredytować i zniszczyć dobre imię indonezyjskiej armii. Jest to według niego znamienne zwłaszcza teraz, gdy siły zbrojne są skoncentrowane na próbach odnalezienia i odbicia pilota samolotu Susi Air, który jest przetrzymywany jako zakładnik przez TPN-PB w Regencji Nduga.

W oświadczeniu z 10 marca 2023 roku, Benny Wenda, Tymczasowy Prezydent Papui Zachodniej z ramienia ULMWP napisał, że „państwo indonezyjskie spowodowało ponowny kryzys humanitarny w okupowanej Papui Zachodniej”. W alarmistycznej nocie informacyjnym B. Wenda opisał tragiczną śmierć Tariny Murib, bestialsko zamordowanej i okaleczonej przez żołnierzy. Wspomniał również o osobach rannych, ze szczególnością zwracając uwagę na los jednorocznego dziecka Antona Kulua i jego matki Daisiny Alom. Kobieta została postrzelona w ramię, a jej dziecko w głowę.

„Brutalne morderstwo Tariny Murib przypomina o czterech Zachodnich Papuasach, którzy byli torturowani, zamordowani i poćwiartowani przez indonezyjskich żołnierzy w sierpniu ubiegłego roku. Jednakże Murib nie była bojowniczką, nie była nawet mężczyzną, była matką. Indonezja wyraźnie demonstruje brutalny i rasistowski charakter swojej okupacji. Porwanie pilota Phillips Mehrtensa skupiła uwagę społeczności międzynarodowej na Papui Zachodniej. Nie wolno jej teraz odwracać wzroku, kiedy jesteśmy masakrowani, okaleczani i wysiedlani przez ludobójczą okupację Indonezji” – to apel Benny Wendy do wszystkich, którzy w ostatnim czasie dostrzegli konflikt w zachodniej części Nowej Gwinei.

BENNY WENDA APELUJE DO ŚWIATA – INDONEZYJSKIE SŁUŻBY WCIAŻ ZABIJAJĄ PAPUASKICH CYWILÓW

Poniżej obwieszczenie Benny'ego Wendy z 12 kwietnia 2023 roku,

Tymczasowego Prezydenta Papui Zachodniej z ramienia Zjednoczonego Ruchu Wyzwolenia Papui Zachodniej (ULMWP), zachęcające świat zewnętrzny do reakcji na działania Zjednoczonej Republiki Indonezji (NKRI), która czyni z Papui Zachodniej przestrzeń konfliktu i zagrożenia militarnego.

„W Intan Jaya, Puncak Jaya i Nduga, indonezyjska armia (TNI) dopuszcza się barbarzyństwa w wioskach, dokonuje nalotów i przeszukań domostw, brutalnie bijąc mieszkańców (w tym również kobiety i dzieci). W okolicach Wameny Papuas Stefanus Wilil został przypadkowo postrzelony z broni palnej i w efekcie zabity, gdy przekraczał ulicę. Miesiąc temu (marzec 2023) młody chłopiec, Enius Tabuni (12 lat) został zamordowany przez Indonezyjską Armię, a jego zwłoki zostały sfilmowane, przez winnych tego mordu. Kilka dni temu pewna kobieta wracała z mężem do wioski. Zostali zatrzymani i pobici, następnie zastrzeleni przez żołnierzy. Kobieta oraz młoda dziewczyna zostały zgwałcone. Kościoły zostały spalone, a mieszkańcy opuścili 16 wiosek w Regencji Intan Jaya, stając się wewnętrznymi uchodźcami.

Moi rodacy żyją w warunkach bezustannego zagrożenia, a bogactwo bioróżnorodności mojej ojczyzny, jest niszczone. Ludzie stają się celem, czy to z powodu noszenia brody, dreadów, czy też brudnych ubrań. Podobnie są zatrzymywani, atakowani, czy traktowani jako podejrzani, kiedy z narzędziami rolniczymi, takimi jak siekiery czy szpadle idą pracować w ogrodach. Tysiące ludzi musi opuszczać domostwa, ponieważ są bezbronni wobec zbrojnych band zintegrowanego wojska i policji (TNI/Polri), korzystających z całkowitej bezkarności. Moi rodacy kryją się w lasach, cierpiąc z pragnienia, głodu i braku podstawowej pomocy medycznej. Nie są jednak i tam bezpieczni, ponieważ uzbrojona policja patroluje i okupuje wszelkie zakątki naszego kraju, sprawiając, że nasza ziemia staje się niejako „terenem polowania na ludzi”.

Przyjrzyjmy się naszym doświadczeniom przez pryzmat moich wspomnień z wydarzeń z lat 1977 -1982, kiedy ukrywałem się w

buszu przed indonezyjskimi żołnierzami. Operacje militarne w regionach wyżynnych są uznawane za Azjatycką Komisję Praw Człowieka za tzw. zapomniany genocyd. Republika Indonezji zabijała nas przy użyciu broni, bomb zrzuconych z helikopterów, jak i wywołując kryzysy żywnościowe, przez praktyki niszczenia ogrodów. Nawet jako dziecko wiedziałem, że dla kolonialnych władz Indonezji, życie rdzennych mieszkańców jest pozbawione wszelkiej wartości. Oto jest genocyd i praktyka depopulacji etnicznej w Papui Zachodniej. Nasza ojczyzna trwa w realiach cywilizacyjnego zaniedbania i zbrodni. W samym miesiącu lutym 2023 roku w Wamenie zginęło ponad 10 osób. Zgodnie z rachunkami ONZ pomiędzy 60.000 a 100.000 osób zostało zmuszonych do opuszczenia domostw w rezultacie interwencji militarnych w okresie 4 ostatnich lat.

Tym, co zwiększa rozmiary kryzysu humanitarnego w Papui Zachodniej, jest świadome blokowanie przez władze Indonezji pomocy dla wewnętrznych uchodźców. Utrudniane jest przeprowadzenie wizyt przez duchownych i realizowanie przez nich działań humanitarnych, jak również głoszenie pocieszenia poprzez kazania, skierowane do ofiar systemowej przemocy.

Jest oczywiste, że Indonezja wykorzystuje sytuację zakładnika Philipa Merthensa, obywatela Nowej Zelandii, do jeszcze mocniejszego zaciskania kleszczy kolonialnego ucisku. Ten ucisk dokonuje się przez rabunkową eksploatację konsorcjów wydobywczych, spółek drzewnych, przedsiębiorstw zajmujących się uprawą olejowca gwinejskiego, czy realizujących wielkie projekty infrastrukturalne jak Jalan Trans-Papua. To wszystko stanowi element rabunku naszych bogactw, jaki dokonuje się od 60 lat.

Jako Przewodniczący Zjednoczonego Ruchu na rzecz Wyzwolenia Papui Zachodniej (ULMWP) zwracam się z pokojowymi żądaniami do władz Zjednoczonej Republiki Indonezji:

1. Zezwolić instytucjom charytatywnym na udzielanie pomocy wewnętrznym uchodźcom i innym ofiarom przemocy, zadanej przez

zintegrowane siły TNI/Polri;

2. Zezwolić na przybycie Wysokiego Komisarza Praw Człowieka ONZ do Papui Zachodniej, tak jak oto apeluje ponad 80 krajów z całego świata. Świat zewnętrzny musi zrozumieć, że praktyka utrudniania i opóźniania jego przybycia jest świadomym działaniem indonezyjskich władz;

3. Zezwolić na dostęp zagranicznych dziennikarzy, aby ci mogli naocznie przekonać się o sytuacji humanitarnej i społecznej w Papui Zachodniej;

4. Natychmiast wycofać wojska z terytorium Papui Zachodniej, aby wewnętrzni uchodźcy mogli wrócić do domostw.

5. Uwolnić wszystkich więźniów politycznych, łącznie z Victorem Yeimo, oraz trzema studentami, aresztowanymi i przetrzymywanymi od roku bez postawienia oskarżeń.

Jak długo jeszcze Zachodni Papuasi będą musieli umierać , zanim świat zwróci uwagę na naszą walkę niepodległościową i przestanie ją wreszcie lekceważyć?

Benny Wenda”.

AMNESTY INTERNATIONAL INDONESIA WYSTĄPIŁO W OBRONIE TRZECH WIĘŹNIÓW SKAZANYCH NA KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI ZA ŚWIĘTOWANIE III KONGRESU LUDOWEGO PAPUI ZACHODNIEJ

Usman Hamid, dyrektor wykonawczy Amnesty International Indonesia, w komunikacie prasowym ogłoszonym w Dżakarcie w dniu 15 czerwca 2023 roku, zaapelował o natychmiastowe uwolnienie Eliasa Wetipo, Marthena Samonsabra Oiwarięgo oraz Yorana Pahabola. Trzech mężczyzn oskarżonych o zdradę mierzyło

się z procesem prowadzonym w odległym Sądzie Rejonowym Makassar w Południowym Sulawesii.

W ocenie Usmana Hamida, proces wytoczony tym trzem mężczyznom dowodzi, że „represje wobec wolności słowa, opinii i pokojowych demonstracji w Papui i Papui Zachodniej nadal trwają; państwo natomiast nie traktuje poważnie ochrony praw człowieka w tym regionie”. Trójka postponowanych przez indonezyjskie służby została zatrzymana po przeprowadzeniu czynności, niezawierających z ich strony elementów przemocy i wrogości. „Żaden z dowodów przedstawionych przez prokuratora nie był związany z użyciem ostrej broni ani narzędzi, które zagrażałyby bezpieczeństwu” – zauważa Usman Hamid, opisując manewry indonezyjskich organów ścigania jako kryminalizację obywateli pod pretekstem zdrady.

Według Amnesty International Indonesia indonezyjskie „państwo zawsze używa artykułu o zdradzie, aby stłumić pokojowe wyrażanie poglądów politycznych przez naród papuaski. Dzieje się tak nawet jeżeli [Papuasi] po prostu wykorzystują swoje prawa do gromadzenia się i wyrażania opinii, które są chronione przez prawo międzynarodowe”. Dlatego organizacja konsekwentnie domaga się uwolnienia trójki kryminalizowanych mężczyzn „wraz z innymi obywatelami oskarżanymi o zdradę tylko dlatego, że skorzystali z prawa do pokojowego gromadzenia się i wyrażania opinii”.

Elias Wetipo, Yoram Pahabol i Marthen Samonsabara Oiwari zostali skazani w środę 14 czerwca 2023 roku przez zespół sędziowski Sądu Rejonowego Makassar. Trzech mężczyzn obchodzących rocznicę proklamacji Federalnego Państwa Republiki Papui Zachodniej (NFRPB), ogłoszonej podczas III Kongresu Papuaskiego w 2011 rok, zostało uznanych „za winnych popełnienia przestępstwa oraz uczestnictwa w zdradzie”. Wetipo i Oiwari zostali skazani na trzy lata więzienia, a Pahabol na dwa i pół roku pozbawienia wolności.

Wcześniej, 22 maja 2023 roku indonezyjska prokuratura

stwierdziła, że „całej trójce prawnie i przekonująco udowodniono winę popełnienia przestępstwa wspólnej zdrady, o którym mowa w art. 106 Kodeksu karnego – KUHP)”. Bazując na tym przekonaniu, prokuratura zażądała dla każdego z oskarżonych z osobna po 5 lat pozbawienia wolności.

Domniemana zdrada państwa indonezyjskiego rozpoczęła się 13 września 2022 roku, kiedy trójka oskarżonych opuściła Jayapurę i udała się do Sorong na spotkanie ludzi wiernych idei NFRPB. Przed drzwiami przyłotów lotniska „Domine Eduard Osok Sorong” rozwinęli transparent z napisem „Wizyta robocza NFRPB 2022. Gabinet odbudowy Państwa Federalnego Republiki Papui Zachodniej. Program Strukturyzacji rządu i konsolidacja danych dotyczących ludności...”. Następnie mężczyźni wygłosili pokojowe przemówienia przed zwolennikami NFRPB. Udali się również do biura sekretarza NFRPB Doberai, w mieście Sorong (prowincja Papua Daya Barat). Po tych wydarzeniach 18 września 2022 roku wrócili do Jayapury. Dzień później zostali zatrzymani przez policję. Następnie przetransportowano ich samolotem z powrotem do Sorong. Ostatnim aktem dramatu E. Wetipo, Y. Pahabola i M.S Oiwarięgo, było pokazowe wywiezienie ich poza Nową Gwineę i postawienie ich przed sądem w odległym Makassarze.

ZATRZYMANIE YUSAKA PAKAGE

Major Piechoty Zulfikar Rakita, Dowódca jednostki Yonif 132/BS poinformował, że 8 czerwca 2023 był więzień polityczny, Yusak Pakage, został zatrzymany w pasie pogranicznym pomiędzy Republiką Indonezji a Papui-Nowej Gwinei (PNG), podczas próby nielegalnego przekroczenia granicy.

Według Zulfikara zmierzał on do Vanimo (w tym północno-zachodnim mieście PNG według szacunków sprzed kilkunastu lat przebywało ponad 10 000 zachodniopapuaskich uchodźców, chroniących się tam przed indonezyjską przemocą). Yusak Pakage po zatrzymaniu został doprowadzony do posterunku Muara Tami, niemniej podjął próbę ucieczki i kierował się ku Jayapurze.

Major Zulfikar Rakita Dewa nazywa Yusaka Pakage byłym Sekretarzem Papuaskich Więźniów Politycznych (Mantan Seken Tapol), aktywnym członkiem OPM (Organisasi Papua Merdeka), który zasłynął podniesieniem zachodniopapuaskiej flagi niepodległościowej (Bintang Fajar/Bintang Kejora), a także materiałem wideo zaprezentowanym 18.04.2023, w którym namawiał Prezydenta Republiki Indonezji, Joko Widodo, do podjęcia negocjacji ze zwolennikami niepodległości Papui Zachodniej.

Yusak Pakage wraz z Filepem Karma wziął udział w podniesieniu flagi niepodległościowej Papui Zachodniej w grudniu 2004 roku. Indonezyjskie państwo dokonało zemsty sądowej, skazując ich na długoletnie kary więzienia. Filep Karma usłyszał wyrok 15 lat pozbawienia wolności, a Yusak Pakage 10 lat. Ostatecznie Filep Karma spędził za kratkami 11 lat, a Yusak Pakage 10 lat.

KATOLICKI BISKUP POTĘPIA BRUTALNOŚĆ INDONEZYJSKIEJ POLICJI W MERAUKE

Regencja Merauke, leżąca w granicach prowincji Papua Południowa, charakteryzuje się istotnym udziałem katolików w strukturze występujących tu wyznań chrześcijańskich. Wielu duchownych katolickich angażuje się w walkę o prawa człowieka w okupowanej przez Indonezję Papui Zachodniej. Przykładem tego jest Biskup Merauke, Mgr. Petrus Canisius Mandagi, który głośno potępił brutalne postępowanie funkcjonariuszy sił zbrojnych Republiki Indonezji wobec rdzennych mieszkańców.

Mus Mario, żołnierz Marynarki Wojennej (Tentara Nasional Indonesia Angkatan Laut – TNI AL) jest podejrzewany o brutalne postępowanie wobec Albertusa Kaize i Daniela Kaize na posterunku Pos Lantamal XI w Dystrykcie Ilwayab (wydarzenia z 21.02.2023).

Brutalna przemoc doprowadziła do śmierci 32-letniego Albertusa Kaize. Daniel, starszy brat zmarłego, doniósł o licznych ranach zadanych na całym ciele. Z kolei w sobotę 4 lutego 2023

roku informowano o brutalnym pobiciu 45-letniego Lameka Nauseni Wayokena we wsi Maam w dystrykcie Nguti. Pobicia dokonało dwóch funkcjonariuszy.

Brutalne interwencje aparatu bezpieczeństwa TNI/Polri są prawdziwą zgorą w regencji Merauke. Biskup Pertus Canisius Mandangi domaga się od władz policji Merauke natychmiastowych dymisji i osądzenia winowajców. Tego typu przemoc nie może być stosowana ani wobec malajskich transmigrantów, ani autochtonów. Ta brutalna przemoc policji i wojska skłania Papuasów do zacieklej walki o niepodległość – przekonuje Biskup Canisius Mandagi.

Opracowanie: Damian Żuchowski, Rafał Szymborski,

Źródła: WolneMedia.net, „Free West Papua Camapign Poland”, „Latarnik Papuaski”

WYBRANA ŹRÓDŁOGRAFIA:=

1. Theo Kelen, „AMP dan FRI-WP gelar demonstrasi peringatan 52 tahun kemerdekaan bangsa Papua”, <https://jubi.id/nasional-internasional/2023/amp-dan-fri-wp-gelar-demonstrasi-peringatan-52-tahun-kemerdekaan-bangsa-papua/>

2. „Penangkapan Lukas Enembe Itu Biasa, Jubir TPNPBOPM: Perjuangan dan Perlawanan Terus Berjanlut”, <https://wartaplus.com/read/16156/Penangkapan-Lukas-Enembe-Itu-Biasa-Jubir-TPNPB-OPM-Perjuangan-dan-Perlawanan-Terus-Berlanjut>

3. Agus Pabika, „Gelar Mimbar Bebas, RPMR Desak Bebaskan Victor Yeimo Tanpa Syarat”, suarapapua.com/2023/06/05/gelar-mimbar-bebas-rpmr-desak-bebaskan-victor-yeimo-tanpa-syarat/

4. Reiner Brabar, „Orang Papua Bersuara dalam Tekanan Militer yang Meningkat”, suarapapua.com/2023/05/17/orang-papua-bersuara-dalam-tekanan-militer-yang-meningkat/

5. Reiner Brabar, „Ada Ketakutan Negara, Kebebasan

Berekspresi di Papua Makin Memburuk",
suarapapua.com/2023/05/17/ada-ketakutan-negara-kebebasan-berekspresi-di-papua-makin-memburuk/

6. „Residents tell chronology of shooting that kills Tarina Murib”,
<https://en.jubi.id/residents-tell-chronology-of-shooting-that-kills-tarina-murib/>

7. „Indonesian security forces alleged of killing indigenous Papuan woman and injuring eight villagers with bullets in Puncak Regency”,
<https://humanrightsmonitor.org/case/indonesian-security-forces-alleged-of-killing-indigenous-papuan-woman-and-injuring-eight-villagers-with-bullets-in-puncak-regency/>

8. Alexander Leon, „TNI bantah menembak dan memutilasi warga di Kampung Pamebut, Puncak”,
<https://jubi.id/tanah-papua/2023/tni-bantah-menembak-dan-memutilasi-warga-di-kampung-pamebut-puncak/>

9. „President Wenda: West Papua is effectively under martial law”,
<https://www.ulmwp.org/president-wenda-west-papua-is-effectively-under-martial-law>

10. „Bebaskan tiga terpidana makar di Tanah Papua”,
<https://www.amnesty.id/bebaskan-tiga-terpidana-makar-papua-barat/>

11. Emanuel Riberu, „Uskup Mandagi kecam tindakan brutal oknum aparat di Merauke”,
<https://jubi.id/kabupaten-merauke/2023/uskup-mandagi-kecam-tindakan-brutal-oknum-aparat-di-merauke/>

12. „President Wenda: Mourning the loss of Gerardus Thommey, West Papuan liberation fighter”,
<https://www.ulmwp.org/president-wenda-mourning-the-loss-of-gerardus-thommey-west-papuan-liberation-fighter>

13. „President Wenda: West Papua mourns the loss of freedom
fighter Tom Beanal”,
[https://www.ulmwp.org/president-wenda-west-papua-mourns-the-lo
ss-of-freedom-fighter-tom-beanal](https://www.ulmwp.org/president-wenda-west-papua-mourns-the-loss-of-freedom-fighter-tom-beanal)